

Zgniotek szkarłatny *Cucujus haematodes* ERICHSON , 1845 (Coleoptera, Cucujidae) w zagospodarowanej części Puszczy Białowieskiej

DR INŻ. SŁAWOMIR ZIELIŃSKI – PRACOWNIA PRZYRODNICZA MIKROBIOTOP

ADAM BOHDAN – STOWARZYSZENIE „PRACOWNIA NA RZECZ WSZYSTKICH ISTOT” ODDZIAŁ PODLASKI

Zgniotek szkarłatny *Cucujus haematodes* ERICHSON, 1845 jest gatunkiem saproksylicznym, zaliczanym do reliktów lasów pierwotnych (Burakowski i in. 1986). Figuruje na Czerwonej Liście Zwierząt Ginących i Zagrożonych w Polsce (Głowaciński 2002) ze statusem LC (gatunek niższego ryzyka) oraz jako gatunek ściśle chroniony – w Rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 28 września 2004 r. w sprawie gatunków dziko występujących zwierząt objętych ochroną. Na Europejskiej Czerwonej Liście Chrząszczy Saproksylicznych (Nieto, Alexander 2010) umieszczony jest na bardzo wysokim trzecim miejscu, ze statusem CR (krytycznie zagrożony) w Unii Europejskiej i EN (zagrożony) – w całej Europie. Gatunek północno-palearktyczny, podawany jako wszędzie sporadycznie spotykany (np. Ślipiński 1982). W ostatnim czasie odnotowuje się zmniejszanie liczby jego stanowisk w skali Europy (Horak i in. 2009, 2011). W miejscach występowania towarzyszy mu z reguły szereg innych, cennych gatunków z Czerwonej Listy oraz ujętych w Dyrektywie Siedliskowej (Gutowski i in. 2010; Horak i in. 2009, 2011).

Według obecnego stanu wiedzy Puszcza Białowieska zasiedlona jest przez najbardziej liczebną populację tego gatunku w skali kraju. Dlatego też białowieska populacja *Cucujus haematodes* powinna być poddana szczególnej ochronie w trakcie obowiązywania nowego planu urządzenia lasu.

Dla należytej ochrony tego gatunku, podobnie jak szeregu towarzyszących mu rzadkich kambiofagów i gatunków o innych preferencjach troficznych strefy podkorowej rozkładającego się kambium, łyka oraz powierzchniowych warstw drewna, rekomendujemy doprowadzenie lasu do stanu z możliwie dużą zasobnością martwego drewna, zbliżoną do warunków naturalnych

(w warunkach Białowieskiego Parku Narodowego ponad 50% zasobności niektórych siedlisk). Cel ten można osiągnąć poprzez stworzenie warunków dla zapewnienia stałych naturalnych „dostaw” tego materiału w dłuższej perspektywie czasowej, tj. ograniczenie lub zaniechanie pozyskania. Szczególnie ważne jest pozostawianie drzew martwych i zamierających, w tym świerka, który stanowi ważne mikrośrodowisko rozwoju dla tego gatunku. Usuwanie takiego materiału powoduje niszczenie siedlisk zgniotka szkarłatnego, co niejednokrotnie odnotowano w trakcie prowadzonych prac badawczych. Należy wziąć pod uwagę fakt, że *C. haematodes* zasiedla drzewa zaraz po ich zamarcu lub we wczesnym stadium rozkładu, dlatego drewno mocno rozłożone nie ma dla tego owada istotnego znaczenia pokarmowego. Do innych, jakościowych parametrów drewna, determinujących zasiedlenie, należy zaliczyć gatunek drzewa, jego gabaryty, fragmentację oraz odpowiednie warunki wilgotnościowo-termiczne, warunkujące rozwój grzybów rozkładających łyko.

W trakcie badań terenowych odnotowano przypadki zasiedlania przez ten gatunek drewna przeznaczonego na surowiec pochodzącego z wycinki (wałki, kłody), dlatego też należy unikać pozostawiania w lesie takiego materiału w okresie rozrodu tego chrząszcza (marzec – czerwiec). Może to bowiem prowadzić do usuwania z lasu drewna zasiedlonego przez ten gatunek i w konsekwencji uszczuplenia liczebności populacji.

Zaobserwowano ponadto wpadanie osobników *Cucujus haematodes* do pułapek feromonowych, służących do odłowu kornika drukarza, co przemawia za stosowaniem pułapek bardziej selektywnych, o mniejszych otworach, które zapobiegą odłowom większych od korników, często chronionych chrząszczy.

W tabeli przedstawiono stanowiska *Cucujus haematodes* stwierdzone w 2010 r. podczas inwentaryzacji chrząszczy ujętych w Dyrektywie Siedliskowej w obrębie zagospodarowanej części Puszczy Białowieskiej (Gutowski i in. 2010). Okazy były oznaczane w konsultacji i pod nadzorem Prof. J.M. Gutowskiego z Europejskiego Centrum Badania Lasów Naturalnych Instytutu Badawczego Leśnictwa w Białowieży. Współrzędne geograficzne zostały zapisane w systemie odniesienia WGS 84 w kolejności: stopnie, minuty, dziesiąte.

PIŚMIENNICTWO

- Burakowski B., Mroczkowski M., Stefańska J. 1986. Chrzążcze Coleoptera – *Cucujoidea*, część 1. Katalog Fauny Polski, 23, 12, PWN, Warszawa.
- Głowaciński Z. (red.). 2002. Czerwona Lista Zwierząt Ginących i Zagrożonych w Polsce. Instytut Ochrony Przyrody PAN, Kraków.
- Gutowski J.M., Sućko K., Bohdan A. 2010. Nowe dane o rozmieszczeniu w Puszczy Białowieskiej wybranych gatunków chrząszczy saproksylicznych, wymienionych w załącznikach II i IV Dyrektywy Siedliskowej (92/43/EWG). Białowieża. [mscr.]
- Gutowski J.M., Sućko K., Bohdan A., Zieliński S. 2010. Inwentaryzacja chrząszczy saproksylicznych w Puszczy Białowieskiej, ujętych w Dyrektywie Siedliskowej. Białowieża. [mscr.]
- Horak J., Mertlik J., Chobota K., Kubans V. 2009. Distribution of a rare saproxylic beetle *Cucujus haematodes* (Coleoptera: Cucujidae) in the Czech Republic with notes to the occurrence in central Europe. *Klapalekiana*, 45: 191-197.
- Horak J., Zaitsev A., Vrova E. 2011. Ecological requirements of a rare saproxylic beetle *Cucujus haematodes* – the beetles' stronghold on the edge of its distribution area. *Insect Conservation and Diversity*, 4: 81-88.
- Nieto A., Alexander K.N.A. 2010. European Red List of Saproxylic Beetles. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 46 pp.
- Ślipiński S. 1982. Klucze do oznaczania owadów Polski. Chrzążcze – Coleoptera, Zgniotkowate – *Cucujidae*. PWN, Warszawa/Wrocław.

Stanowiska *Cucujus haematodes* w zagospodarowanej części Puszczy Białowieskiej

Lp_	Gatunek zasiedlonego drzewa	Grubość drzewa na wysokości pierśnicy [cm]	N	E
1	<i>Alnus glutinosa</i>	18	52,49071	23,50713
2	<i>Fraxinus excelsior</i>	35	52,49972	23,50677
3	<i>Alnus glutinosa</i>	33	52,4997	23,50709
4	<i>Fraxinus excelsior</i>	15	52,5004	23,50673
5	<i>Fraxinus excelsior</i>	15	52,50015	23,5019
6	<i>Fraxinus excelsior</i>	15	52,49989	23,50682
7	<i>Fraxinus excelsior</i>	45	52,50108	23,50422
9	<i>Fraxinus excelsior</i>	20	52,49982	23,511
10	<i>Picea abies</i>	30	52,50185	23,51216
18	<i>Fraxinus excelsior</i>	30	52,3921	23,46171
21	<i>Fraxinus excelsior</i>	30	52,38508	23,4726
22	<i>Fraxinus excelsior</i>	20	52,48746	23,47296
27	<i>Alnus glutinosa</i>	17	52,49932	23,55171
29	<i>Fraxinus excelsior</i>	25	52,51692	23,54277
30	<i>Fraxinus excelsior</i>	40	52,51588	23,54738
31	<i>Fraxinus excelsior</i>		52,50155	23,54726
33	<i>Fraxinus excelsior</i>	15	52,52138	23,55012
34	<i>Fraxinus excelsior</i>	20	52,5212	23,54959
35	<i>Fraxinus excelsior</i>	25	52,51664	23,54428
36	<i>Fraxinus excelsior</i>	20	52,52089	23,55145
37	<i>Fraxinus excelsior</i>	30	52,49933	23,5509
38	<i>Fraxinus excelsior</i>	15	52,52102	23,55136
39	<i>Fraxinus excelsior</i>	25	52,51683	23,54233
40	<i>Fraxinus excelsior</i>	15	52,52089	23,55136
41	<i>Fraxinus excelsior</i>	25	52,52027	23,54905
42	<i>Fraxinus excelsior</i>	25	52,51041	23,53133
43	<i>Fraxinus excelsior</i>	28	52,45333	23,40535
44	<i>Fraxinus excelsior</i>	25	52,45309	23,40594
45	<i>Fraxinus excelsior</i>	20	52,45339	23,4031
46	<i>Fraxinus excelsior</i>	35	52,39059	23,45222
47	<i>Fraxinus excelsior</i>	60	52,39052	23,45275
48	<i>Fraxinus excelsior</i>	35	52,39047	23,45232
49	<i>Fraxinus excelsior</i>	20	52,39172	23,4506
52	<i>Fraxinus excelsior</i>	33	52,39263	23,45051
53	<i>Fraxinus excelsior</i>	28	52,39053	23,45283
54	<i>Fraxinus excelsior</i>	15	52,39481	23,46202
55	<i>Quercus robur</i>	25	52,36885	23,36436
56	<i>Carpinus betulus</i>	15	52,36841	23,36445

57	<i>Quercus robur</i>	40	52,37176	23,36477
58	<i>Fraxinus excelsior</i>	60	52,37021	23,36052
59	<i>Fraxinus excelsior</i>	30	52,37013	23,36061
60	<i>Quercus robur</i>	15	52,37242	23,36691
62	<i>Quercus robur</i>	15	52,36857	23,36419
63	<i>Pinus sylvestris</i>	30	52,37101	23,3632
64	<i>Quercus robur</i>	30	52,37256	23,36249
65	<i>Fraxinus excelsior</i>	30	52,51689	23,54499
66	<i>Fraxinus excelsior</i>	10	52,51804	23,54742
70	<i>Alnus glutinosa</i>	40	52,3967	23,41617
71	<i>Alnus glutinosa</i>	25	52,39709	23,41747
81	<i>Fraxinus excelsior</i>	20	52,39646	23,41706
82	<i>Fraxinus excelsior</i>	25	52,37578	23,38678
83	<i>Picea abies</i>	20	52,37544	23,38749
84	<i>Pinus sylvestris</i>	60	52,37135	23,38832
96	<i>Fraxinus excelsior</i>	15	52,37557	23,38738
98	<i>Fraxinus excelsior</i>	20	52,37323	23,38589
100	<i>Quercus robur</i>	20	52,37578	23,38744
103	<i>Fraxinus excelsior</i>	20	52,37505	23,38545
108	<i>Fraxinus excelsior</i>	20	52,37557	23,3869
111	<i>Pinus sylvestris</i>	60	52,37486	23,3832
112	<i>Picea abies</i>	70	52,36263	23,36457
114	<i>Alnus glutinosa</i>	18	52,49167	23,47744
124	<i>Quercus robur</i>	50	52,36964	23,39818
130	<i>Alnus glutinosa</i>	20	52,40653	23,50084
133	<i>Fraxinus excelsior</i>	15	52,38463	23,4592
134	<i>Fraxinus excelsior</i>	20	52,38496	23,45839
147	<i>Fraxinus excelsior</i>	25	52,38843	23,47027
149	<i>Fraxinus excelsior</i>	25	52,38963	23,47114
150	<i>Fraxinus excelsior</i>	15	52,38844	23,46961
151	<i>Fraxinus excelsior</i>	20	52,39027	23,4734
152	<i>Fraxinus excelsior</i>	28	52,50015	23,50759
153	<i>Fraxinus excelsior</i>	28	52,38896	23,46967
154	<i>Fraxinus excelsior</i>	30	52,38959	23,47735
155	<i>Fraxinus excelsior</i>	32	52,50073	23,50855
156	<i>Fraxinus excelsior</i>	60	52,51587	23,52038
157	<i>Alnus glutinosa</i>	25	52,51618	23,52009
158	<i>Fraxinus excelsior</i>	30	52,50055	23,54944
159	<i>Fraxinus excelsior</i>	20	52,51679	23,52027
161	<i>Fraxinus excelsior</i>	25	52,51556	23,52076
162	<i>Fraxinus excelsior</i>	30	52,46849	23,38961
169	<i>Fraxinus excelsior</i>	30	52,42167	23,38702
170	<i>Fraxinus excelsior</i>	40	52,42089	23,38943
171	<i>Fraxinus excelsior</i>	25	52,41932	23,39296

172	<i>Fraxinus excelsior</i>	40	52,42111	23,38784
173	<i>Fraxinus excelsior</i>	20	52,4193	23,38215
174	<i>Fraxinus excelsior</i>	35	52,41939	23,38176
175	<i>Fraxinus excelsior</i>	15	52,42179	23,39134
176	<i>Fraxinus excelsior</i>	18	52,42196	23,38692
177	<i>Fraxinus excelsior</i>	40	52,42177	23,38233
178	<i>Fraxinus excelsior</i>	30	52,42188	23,38733
179	<i>Fraxinus excelsior</i>	50	52,4225	23,38227
180	<i>Populus tremula</i>	50	52,41938	23,38157
181	<i>Fraxinus excelsior</i>	35	52,42168	23,38352
182	<i>Fraxinus excelsior</i>	30	52,4191	23,38203
183	<i>Fraxinus excelsior</i>	60	52,47073	23,47558
184	<i>Alnus glutinosa</i>	40	52,47049	23,47668
185	<i>Fraxinus excelsior</i>	45	52,47222	23,47295
186	<i>Picea abies</i>	60	52,42105	23,38964
189	<i>Picea abies</i>	40	52,42105	23,38964
193	<i>Alnus glutinosa</i>	64	52,39284	23,44924
198	<i>Picea abies</i>	30	52,39681	23,45114
205	<i>Fraxinus excelsior</i>	35	52,38075	23,3982
206	<i>Fraxinus excelsior</i>	20	52,46137	23,4168
207	<i>Fraxinus excelsior</i>	20	52,37958	23,40044
208	<i>Fraxinus excelsior</i>	27	52,46038	23,41679
210	<i>Fraxinus excelsior</i>	45	52,38055	23,39892
211	<i>Alnus glutinosa</i>	30	52,38075	23,39818
212	<i>Fraxinus excelsior</i>	25	52,38078	23,39794
213	<i>Fraxinus excelsior</i>	40	52,53432	23,38169
214	<i>Fraxinus excelsior</i>	20	52,54187	23,38192
215	<i>Picea abies</i>	10	52,55238	23,37084
217	<i>Carpinus betulus</i>	40	52,54245	23,37363
218	<i>Fraxinus excelsior</i>	20	52,41104	23,40009
219	<i>Fraxinus excelsior</i>	13	52,4282	23,48848
220	<i>Alnus glutinosa</i>	28	52,41115	23,40065
221	<i>Fraxinus excelsior</i>	44	52,41078	23,39857
222	<i>Fraxinus excelsior</i>	15	52,4113	23,40113
223	<i>fraxinus excelsior</i>		52,41082	23,39965